[२०२४] ९ एससीआर २३५ : २०२४ आयएनएससी ६७१

चलसानी उदय शंकर व इतर

वि

मेसर्स लेक्सस टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड व इतर

(दिवाणी अपील क्रमांक ५७३५-५७३६ ऑफ २०२३)

०९ सप्टेंबर २०२४

[संजीव खन्ना आणि संजय कुमार, न्या.**]**

विचारकरण्याजोगा मुद्दा

एनसीएलटी आणि एनसीएलएटी, प्रतिवादी क्रमांक १ -कंपनीच्या सदस्यांच्या रजिस्टरमध्ये कंपनी अधिनियम, २०१३ च्या कलम ५९ आणि ८८ अन्वये त्यांची नावे नोंदवून दुरुस्ती करण्याची मागणी करणारी कंपनीची याचिका फेटाळणे आणि प्रतिवादी क्रमांक २,३ आणि ४ वर दडपशाही आणि गैरव्यवस्थापनासाठी कारवाई करणे आणि २०१३ कायद्याच्या कलम ४४७ आणि ४४८ अन्वये फौजदारी कारवाई सुरू करणे, फसवणूक केल्याबद्दल.

हेडनोट्स

कंपनी अधिनियम, २०१३ – कलम ५९ व ८८ - सभासदांच्या रजिस्ट्रारची दुरुस्ती - कंपनीतील शेअर्सचे फसवे हस्तांतरण व गैरव्यवस्थापनाचे आरोप - प्रतिवादी क्रमांक १-कंपनीच्या सभासदांची नोंदणी कलम ५९ व ८८ अन्वये प्रविष्ट करून त्यात दुरुस्ती करावी व प्रतिवादी क्रमांक २-४ वर कारवाई करावी, अशी मागणी करणारी याचिकाकर्त्याची कंपनी याचिका, दडपशाही आणि गैरव्यवस्थापन, तसेच फसवणूक केल्याबद्दल कलम ४४७ आणि ४४८ अन्वये फौजदारी कारवाई - एनसीएलटीने फेटाळली - त्याविरोधात अपील आणि आयए देखील फेटाळले - शुद्धता:

राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणाने कलम ५९ अन्वये अधिकारक्षेत्र ाचा वापर करून वस्तुस्थितीची तपासणी करून त्यासमोरील मुद्द्याचे सार जाणून घेणे आवश्यक आहे - अभिव्यक्ती 'दुरुस्ती'म्हणजे जे करायला हवे होते पण चुकून केले गेले नाही, किंवा जे करायला नको होते पण केले गेले होते, त्यात सुधारणा करणे आवश्यक आहे - कलम ५९ मधील 'पुरेसे कारण'हे वाक्य त्याच्या वैधानिक आदेशाच्या अनुषंगाने तपासावे लागते- जे काही केले गेले किंवा वगळले गेले २०१३ च्या कायद्याचे किंवा त्याअंतर्गत तयार केलेल्या नियमांचे उल्लंघन करून केले जाईल - वस्तुस्थितीच्या आधारे, जर दुरुस्तीची मागणी करणार्या व्यक्तीच्या बाजूने फसवणुकीचे खुले आणि बंद प्रकरण आढळले तर एनसीएलटी कलम ५९ अन्वये असे

अधिकार वापरण्याचा अधिकार असेल - योग्य पडताळणी पक्षकारांनी केलेले दावे निरर्थक होते - एनसीएलटीचे कार्यवाहक अध्यक्ष ही प्रक्रिया पार पाडण्यात अपयशी ठरल्याने कायद्याचे पालन करण्यात अपयशी ठरले - कलम ५९ अन्वये अधिकाराचा वापर रेकॉर्डवरील सामग्री, पुरावे आणि वस्तुस्थिती तपासून योग्य पद्धतीने करायचा आहे - असे केले गेले नाही, त्याऐवजी, प्रतिवादी क्रमांक २ ला अपीलकर्त्यांकडून पैसे मिळूनही त्याने मांडलेल्या उलट कथेची सत्यता सिद्ध करण्यासाठी न बोलवता संकुचित दृष्टीकोन घेतला गेला - तथ्ये, सामग्री आणि पुरावे मूलभूत तथ्यांच्या संदर्भात तपासणे आवश्यक होते, ज्यात पैसे प्राप्त करणे, हस्तांतरण दस्तऐवजावरील स्वाक्षरी यांचा समावेश होता, इ. - वस्तुस्थितीचे प्रश्न संभाव्यतेच्या प्राबल्य तत्त्वावर ठरवले पाहिजेत, सापडलेल्या विशिष्ट तथ्यांना योग्य वजन दिले पाहिजे, जेणेकरून संबंधित क्षेत्राशी परिचित असलेली वाजवी व्यक्ती त्याच तथ्यांच्या आधारे निष्कर्ष काढेल असा निष्कर्ष काढता येईल - एनसीएलटीच्या सदस्याने (न्यायिक) दिलेल्या अंतरिम आदेशात असे सूचित केले आहे, स्पष्ट शब्दांत सांगायचे तर, विचारार्थ निर्माण झालेले मुद्दे आणि ते निश्चित करण्यासाठी आवश्यक चौकशी - तथापि, एनसीएलटीच्या अध्यक्षांनी या अंतरिम आदेशाकडे दुर्लक्ष केले आणि आधीच रेकॉर्डवर ठेवलेल्या सामग्रीचा विचार न करता आणि अधिक पुरावे जोडल्याशिवाय याचिका सरसकट फेटाळण्याचा निर्णय घेतला - तसेच, एनसीएलएटीला तथ्ये देखील योग्य वाटली नाहीत - कंपनी याचिकेतील निर्णय, कंपनी अपील

आणि आय.ए. मध्ये कंपनी याचिका एनसीएलटीच्या फाईलमध्ये गुणवत्तेनुसार आणि कायद्यानुसार नव्याने विचार करण्यासाठी, पुराव्यांचे योग्य मूल्यमापन केल्यावर पुनर्स्थापित केली - कंपनी कायदा, १९५६ - कलम १५५ (त्यानंतर कलम १११ ए) - राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण नियम, २०१६ - आर. ७० (५).

केस लॉ चा हवाला

अमोनिया सप्लाय कॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट) लिमिटेड विरुद्ध मॉडर्न प्लास्टिक कंटेनर प्रायव्हेट लिमिटेड आणि इतर [१९९८] सुप १ एससीआर ४१३**: (१९९८) ७ एससीसी १०५;***मुंबई उच्च न्यायालय आपल्या रजिस्ट्रार विरुद्ध उदयसिंग आणि इतरांमार्फत* [१९९७] ३ एससीआर ८०३**: (१९९७) ५ एससीसी १२९;***जय महल हॉटेल्स प्रायव्हेट लिमिटेड विरुद्ध देवराज सिंह आणि इतर* [२०१५] ११एससीआर ३२३**: (२०१६) १ एससीसी ४२३;***आदेश कौर विरुद्ध आयशर मोटर्स लिमिटेड आणि इतर* [२०१८]५ एससीआर २००**: (२०१८) ७ एससीसी ७०९ ;***धुलाभाई विरुद्ध मध्य प्रदेश राज्य आणि दुसरे* [१९६८] ३ एससीआर ६६२**- यावर अवलंबून होते.**

स्टँडर्ड चार्टर्ड बँक विरुद्ध आंध्र बँक फायनान्शियल सर्व्हिसेस लिमिटेड [२००६] सुप २ एससीआर १**: (२००६) ६ एससीसी ९४;***शशी प्रकाश खेमका (मृत) कायदेशीर प्रतिनिधींमार्फत आणि दुसरा विरुद्ध एनईपीसी मिकॉन (आता एनईपीसी इंडिया लिमिटेड) आणि इतर* (२०१९) १८ **एससीसी** ५६९ ;*आयएफबी अॅग्रो इंडस्ट्रीज लिमिटेड विरुद्ध एसआयसीआयजीआयएल*

इंडिया लिमिटेड आणि इतर [२०२३]१ एससीआर ५२७ **:** (२०२३) ४ **एससीसी** २०९ **;***स्मिता गोल्यान आणि इतर विरुद्ध नुलॉन इंडिया लिमिटेड आणि इतर* **कंपनी अपील (एटी) क्रमांक** २२२ **,** २५.०३.२०१९ **रोजी निर्णय घेतला - संदर्भित.**

कृत्यांची यादी[संपादन]

कंपनी अधिनियम, २०१३; कंपनी अधिनियम, १९५६ ; नॅशनल कंपनी लॉ ट्रिब्यूनल रूल्स, २०१६.

कीवर्डची यादी

कंपनीची याचिका; सभासद नोंदणीची दुरुस्ती; दडपशाही आणि गैरव्यवस्थापन; कपट; शेअर्सचे फसवे हस्तांतरण; दुरुस्ती; पुरेसे कारण; दिवाणी न्यायालयाचे कार्यक्षेत्र; पक्षकारांनी केलेल्या दाव्यांची पडताळणी; संभाव्यतेच्या प्रधानतेचे तत्त्व; अंतरिम आदेश .

त्यातून उद्भवलेले प्रकरण

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: दिवाणी अपील क्रमांक ५७३५-५७३६ ऑफ २०२३

राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायाधिकरण, चेन्नई च्या दिनांक १०.०४.२०२३ च्या निर्णय व आदेशावरून सीए (एटी) (सीएच) क्रमांक ४४ ऑफ २०२१ आणि २०२१ चा आयए क्रमांक ५४८

पक्षांची उपस्थिती

ध्रुव मेहता, वरिष्ठ अॅड. पी.बी.ए.श्रीनिवासन, व्ही.अरविंद, कीथ वर्गीस, सुश्री सृष्टी बन्सल, सुमित स्वामी, आंचल पुंडीर, अमित के. नैन, अपीलकर्त्यांचे अॅड.ऐश्वर्या भाटी, ए.एस.जी., बायरापनेनी सुयोधन, तातिनी बसू, कुमार शशांक, रुचि कोहली, नवंजय महापात्रा, शिवमंगल शर्मा, प्रसेनजीत महापात्रा, बीएलएन शिवानी, अमरीश कुमार, अॅड.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय / आदेश

न्यायाधीश संजय कुमार, न्या.

1 मूळ आणि अपिलीय मंचांनी दिलेले त्यांचे दावे फेटाळून लावणारे आदेश, चलसानी उदय शंकर, श्रीपती श्रीवन रेड्डी आणि यलमनचिली मंजुषा कंपनी कायदा, २०१३ च्या कलम ४२३ अन्वये अपीलात आहेत [थोडक्यात, '२०१३ चा कायदा'].

2 याचिकाकर्त्यांनी कंपनी याचिका क्रमांक ६७७/५९ आणि २४१ /एचडीबी/२०१८ च्या माध्यमातून नॅशनल कंपनी लॉ ट्रिब्यूनल, हैदराबाद/अमरावती खंडपीठाकडे धाव घेतली होती आणि मेसर्स लेक्सस टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड, विजयवाडा, आंध्र प्रदेश, प्रतिवादी क्रमांक १ च्या सदस्यांच्या रजिस्टरमध्ये २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ आणि ८८ अन्वये आपली नावे नोंदवून त्यात दुरुस्ती करण्याची मागणी केली होती. मंटेना नरसा राजू, अप्पा राव मुकमला आणि सुरेश अणे, प्रतिवादी क्रमांक २,३ आणि ४, यांच्यावर दडपशाही आणि

गैरव्यवस्थापनासाठी कारवाई करणे, तसेच फसवणूक केल्याबद्दल २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ४४७ आणि ४४८ अन्वये फौजदारी कारवाई करणे.

3 कंपनी याचिकेत नमूद केल्याप्रमाणे त्यांचे प्रकरण खालीलप्रमाणे होते: मेसर्स लेक्सस टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड ची स्थापना कंपनी अधिनियम, १९५६ च्या तरतुदींनुसार २८.०३.२००० रोजी झाली. त्याचे अधिकृत भागभांडवल ₹ १,५०,००००० /- होते, जे प्रत्येकी ₹१०/- च्या १५,००,००० इक्विटी शेअर्समध्ये विभागले गेले होते. कंपनीचे निर्गमित, सब्सक्राइब केलेले आणि पेड-अप कॅपिटल ₹१,१०,९६,२३०/- होते, जे प्रत्येकी १० रुपयांच्या ११,०९,६२३ इक्विटी शेअर्समध्ये विभागले गेले होते. ही कंपनी सॉफ्टवेअर डेव्हलपमेंट आणि अनुषंगिक उपक्रमांच्या व्यवसायात आहे आणि त्याने जानेवारी २००२ मध्ये गुंटूर जिल्ह्यातील चिन्नाककणी गावात पायाभूत सुविधा स्थापित करण्यासाठी जमीन संपादित केली. ०९.०३.२००४ रोजी, प्रतिवादी क्रमांक २ मंटेना नरसा राजू यांनी कंपनीचे भागधारक सी. सुरेश यांच्याशी शेअर खरेदी करार केला होता आणि कंपनीच्या इक्विटी भागभांडवलाच्या ९४.८% प्रतिनिधित्व करणारे १०,५१,९३३ इक्विटी शेअर्स खरेदी केले होते. त्यानंतर प्रतिवादी क्रमांक २ व ३ मंटेना नरसा राजू व अप्पा राव मुक्कमला यांची ०२.०३.२००४ रोजी कंपनीचे संचालक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. प्रतिवादी क्रमांक ४ सुरेश अणे ३०.०९.२००४ रोजी कंपनीचे संचालक झाले. असे असताना, १८.०४.२०१५ रोजी, अपीलकर्त्यांनी प्रतिवादी क्रमांक २ मंटेना

नरसा राजू यांच्या मालकीचे इक्विटी शेअर्स, म्हणजेच १०,५१,९३३ इक्विटी शेअर्स फॉर्म क्र. मध्ये सिक्युरिटीज ट्रान्सफर डीड ची पूर्तता करून मिळवले. एसएच-४. अपीलकर्ता क्रमांक १ चलसानी उदय शंकर यांनी ३,५१,९३३ इक्विटी शेअर्स खरेदी केले, जे ३१.७२% भागभांडवल होते, तर अपीलकर्ता क्रमांक २ श्रीपती श्रीवन रेड्डी आणि अपीलकर्ता क्रमांक ३ यलमनचिली मंजुषा यांनी प्रत्येकी ३,५०,००० इक्विटी शेअर्स खरेदी केले, जे त्यांच्या ३१.५४% वैयक्तिक शेअरहोल्डिंगचे प्रतिनिधित्व करतात. त्यांना शेअर सर्टिफिकेट देण्यात आले, त्यावर प्रतिवादी क्रमांक ३ व ४ चे अप्पा राव मुकमला व सुरेश अणे यांच्या स्वाक्षऱ्या व प्रमाणीकरण करण्यात आले. याचिकाकर्त्यांनी दावा केला आहे की त्यांनी प्रतिवादी क्रमांक २ मंटेना नरसा राजू यांना त्यांच्या समभागांच्या संपादनासाठी १४,६७,४१,५५७/- रुपये दिले होते - चलसानी उदय शंकर, अपीलकर्ता क्रमांक १, यांनी ४,९०,९१,५५७/- रुपये भरले, तर श्रीपती श्रीवन रेड्डी आणि यलमनचिली मंजुषा, अपीलकर्ता क्रमांक २ आणि ३ यांनी प्रत्येकी ४,८८,२५ ,०००/- रुपये वैयक्तिकरित्या भरले.

4 प्रतिवादी क्रमांक २, ३ आणि ४ मंटेना नरसा राजू, अप्पा राव मुकमला आणि सुरेश अणे यांच्याशी त्यांचे अत्यंत सौहार्दपूर्ण आणि सौहार्दपूर्ण संबंध होते आणि बहुसंख्य भागधारक असूनही त्यांनी संपूर्ण व्यवस्थापकीय नियंत्रण त्यांच्याकडे सोडले, हे अपीलकर्त्यांचे पुढील प्रकरण आहे. त्यांचा असा दावा आहे की त्यांना या व्यक्तींबद्दल कोणताही संशय नाही,

परंतु २०१४-१५, २०१५-२०१६ आणि २०१६-१७ या आर्थिक वर्षात वार्षिक सर्वसाधारण सभा घेण्यात अपयशी ठरल्याने कंपनी रजिस्ट्रारने २०१३ च्या कायद्याच्या कलम २४८ अन्वये अधिकाराचा वापर करून मेसर्स लेक्सस टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेडचे नाव २१.०७.२०१७ रोजी कंपनी रजिस्टरमधून वगळले. याचिकाकर्त्यांचा असा दावा आहे की, ऑनलाइन पोर्टल ब्राउझ केल्यानंतरच त्यांना समजले की संबंधित व्यक्तींनी कंपनीच्या रेकॉर्डमधून त्यांचे शेअरहोल्डिंग काढून खोट्या माहितीसह वर्षानुवर्षे वार्षिक विवरणपत्र आणि आर्थिक विवरण पत्रे भरली आहेत. कंपनीची मालमत्ता हडप करण्याच्या हेतूने वरील व्यक्तींनी अत्याचाराची विविध कृत्ये केल्याचा आरोप याचिकाकर्त्यांनी केला आहे. त्यानुसार कंपनीच्या सभासदांची नावे नोंदवून त्यात दुरुस्ती करावी आणि प्रतिवादी क्रमांक २, ३ व ४ वर योग्य ती कारवाई करावी, अशी विनंती त्यांनी केली. कंपनीशी संबंधित चार्टर्ड अकाऊंटंट प्रतिवादी क्रमांक ५ व्ही. वासुदेव रेड्डी यांच्यावरही सहसूत्रधार असल्याचा आरोप करण्यात आला आणि त्यांच्यावर कारवाईची मागणी करण्यात आली. याचिकाकर्त्यांनी कंपनी याचिकेचा निपटारा होईपर्यंत विविध अंतरिम सवलती देण्याची मागणी केली. पहिल्या प्रकरणात एनसीएलटीने कंपनीच्या मालमत्तेबाबत *यथास्थिती* कायम ठेवण्याचे निर्देश दिले आणि दुसऱ्या बाजूने हरकती मागविल्या.

5 प्रतिवादी क्रमांक १ या कंपनीने अंतरिम दिलासा देण्यास विरोध करत प्रतिवाद दाखल केला. त्यामध्ये असा युक्तिवाद करण्यात आला होता की, अपीलकर्ते कंपनीचे सदस्य नसल्यामुळे दडपशाही आणि गैरव्यवस्थापनाचा आरोप करू शकत नाहीत आणि प्रत्यक्षात त्या संदर्भातील रजिस्टर ऑफ मेंबर्स मध्ये सुधारणा करण्याची मागणी करीत आहेत. अपीलकर्त्यांनी केलेल्या दाव्यानुसार शेअर्सचे हस्तांतरण नाकारले गेले आणि परिणामी, कंपनीची याचिका कायम ठेवण्याच्या त्यांच्या *भूमिकेला* आव्हान देण्यात आले. अर्जदारांचा दावा होता की त्यांनी १८.०४.२०१५ रोजी समभाग खरेदी केले होते, परंतु कंपनीची याचिका ०९.११.२०१८ रोजी, म्हणजे तीन वर्षांहून अधिक काळ उलटून गेल्यानंतरच दाखल करण्यात आली होती. कंपनीने आरोप केला आहे की त्यांना प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ कडून ईमेल प्राप्त झाले आहेत ज्यात म्हटले आहे की अपीलकर्त्यांनी कथित शेअर प्रमाणपत्रांवर बनावट स्वाक्षऱ्या केल्या होत्या आणि कंपनीने ठामपणे सांगितले की एनसीएलटीला फसवणुकीच्या अशा आरोपांचा निर्णय घेण्याचा अधिकार नाही आणि केवळ सक्षम दिवाणी न्यायालयच यावर निर्णय घेऊ शकते.

6 प्रतिवादी क्रमांक २ मंटेना नरसा राजू यांनी ही अंतरिम दिलासा मागितल्याप्रकरणी उत्तर दाखल केले होते. आपल्या प्रतिवादात कंपनीच्या युक्तिवादाचा पुनरुच्चार करताना, त्यांनी अपीलकर्त्यांच्या समभागांच्या मालकीवर वाद घातला. अपीलकर्त्यांना आपण कोणतेही शेअर्स

विकले नाहीत आणि ते आपल्यासाठी पूर्णपणे अनोळखी आहेत, असे त्यांनी ठामपणे सांगितले. त्याने असा दावा केला की त्याने आपला मित्र एल. रमेश याच्याकडून ५.६६ कोटी रुपयांचे कर्ज घेतले होते, ज्याने त्याला बँकिंग चॅनेलद्वारे पैसे देण्यास सहमती दर्शविली होती, एकूण १४.६६ कोटी रुपयांची व्यवस्था करून, त्यापैकी तो ९ कोटी रुपये परत घेईल आणि उर्वरित ५.६६ कोटी रुपये प्रतिवादी क्रमांक २ ठेवू शकेल. एल. रमेश यांनी आपल्या ओळखीच्या व्यक्तींना आपल्या बँक खात्यात रक्कम जमा करण्याची व्यवस्था केली आणि याच अनुषंगाने अपीलकर्त्यांनी त्यांच्या खात्यात एकूण १४,६६,३९,४००/- रुपयांची रक्कम जमा केली. एल. रमेश यांच्या सूचनेनुसार त्यांनी सुवर्ण भास्कर एच. (साडेसात कोटी) आणि व्यंकट सूर्या आर (दीड कोटी रुपये) या व्यक्तीला नऊ कोटी रुपये परत केले. त्यावेळी एल. रमेश यांनी श्वेतपत्रिका, लेटरहेड, कोऱ्या अन्यायिक स्टॅम्प पेपर, ग्रीन शीट सह अनेक कागदपत्रांवर बळजबरीने स्वाक्षऱ्या घेतल्या. ही कोरी कागदपत्रे एल. रमेश यांनी याचिकाकर्त्यांना दिली असावीत आणि त्यांनी बनावट कागदपत्रे तयार केली असावीत, असा आरोप त्यांनी केला. याचिकाकर्त्यांनी सादर केलेल्या शेअर हस्तांतरण दस्तऐवजामध्ये एकूण रु. १४,६७,४१,५५७/- अपेक्षित होते, परंतु केवळ १४,६६,३९,४००/- एवढी रक्कम पाठविण्यात आली असून १,०२,१५७/- रुपये शिल्लक राहिले आहेत, याकडे त्यांनी लक्ष वेधले. याचिकाकर्त्यांच्या शेअर

प्रमाणपत्रांचे स्वरूप कंपनीचे नसून त्यातील फोलिओ क्रमांक वेगवेगळे असून, ते अपीलकर्त्यांनी बनावट केले आहेत, असा आरोपही त्यांनी केला.

7 प्रतिवादी क्रमांक १ आणि २ यांनी दाखल केलेल्या उत्तरांवर अपीलकर्त्यांनी स्वतंत्र उत्तरे दाखल केली. त्यामध्ये त्यांनी आपल्या दाव्याचा पुनरुच्चार केला आणि आपली याचिका वेळेत असल्याचे ठामपणे सांगितले. एल. रमेश यांनी केलेले आर्थिक व्यवहार आणि त्यांनी बनावट कागदपत्रे तयार केल्याचा आरोप त्यांनी फेटाळून लावला. त्यांनी नमूद केले की प्रतिवादी क्रमांक २ ची स्वाक्षरी योग्य ठिकाणी शेअर हस्तांतरण फॉर्ममध्ये दिसून आली, ज्यावरून असे दिसून आले की ती स्वाक्षरी केलेल्या कोऱ्या कागदांवर बनावट नव्हती. विचारातील कमतरतेबाबत,हस्तांतरणावरील मुद्रांक शुल्काचा काही भाग प्रतिवादी क्रमांक २ ने उचलायचा होता आणि त्यानुसार त्याचे समायोजन करण्यात आले, ज्यामुळे १४,६६,३९,४६५/- इतकी कमी रक्कम भरली गेली.

8 त्यानंतर एनसीएलटीने सदस्य (न्यायिक) यांच्यामार्फत २७.०६.२०१९ रोजी अंतरिम आदेश दिला. या प्रकरणाचा विचार केल्यानंतर एनसीएलटीने खालीलप्रमाणे नमूद केले: प्रतिवादी क्रमांक २ ने २९.१२.२०१४ रोजी (परिशिष्ट ए-१) कंपनीच्या संचालक मंडळाला पत्र पाठवून त्यातील आपले भागभांडवल विकण्याचा इरादा व्यक्त केला होता. त्यांच्या विनंतीचा विचार करण्यासाठी २४.०१.२०१५ रोजी संचालक मंडळाची बैठक घेण्यात आली आणि असे

आढळले की प्रतिवादी क्रमांक २ चे समभाग खरेदी करण्यास इच्छुक असलेल्या विद्यमान भागधारकांमध्ये एकही खरेदीदार नाही. हे प्रतिवादी क्रमांक २ ला कळविण्यात आल्याचे सांगण्यात आले आणि बाहेरील व्यक्तींना आपले शेअर्स विकण्यासाठी स्वतःची व्यवस्था करण्याची मुभा देण्यात आली. या परिस्थितीतच याचिकाकर्त्यांनी प्रतिवादी क्रमांक २ चे शेअर्स खरेदी केले. दिनांक २०.०४.२०१५ च्या ई-मेलद्वारे (परिशिष्ट ए-४) प्रतिवादी क्रमांक ३ ने अपीलकर्त्यांच्या बाजूने या समभागांच्या विक्रीसाठी इतर भागधारकांची परवानगी मागितली. यासंदर्भात दिनांक २७.०४.२०१५ रोजी बैठक घेण्यात आली व अर्जदारांना या तारखेला शेअर प्रमाणपत्रही देण्यात आले. या शेअर प्रमाणपत्रांवर कंपनीचे संचालक म्हणून प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ यांनी स्वाक्षरी केली होती. प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ या तारखेला भारतातही नव्हते आणि शेअर प्रमाणपत्रे बनावट होती, असा दावा करून प्रतिवादी क्रमांक २ ने या दाव्याला विरोध केला होता. कंपनी सचिवांची स्वाक्षरी नसणे यासह विविध त्रुटी त्यांनी या प्रमाणपत्रांमध्ये निदर्शनास आणून दिल्या. तथापि, एनसीएलटीने नमूद केले की प्रतिवादी क्रमांक २ ने अपीलकर्त्यांकडून पैसे मिळण्याबद्दल वाद घातला नाही. एनसीएलटीने असेही नमूद केले की, प्रतिवादी क्रमांक २ ने शेअर प्रमाणपत्र आणि शेअर हस्तांतरण फॉर्ममध्ये असलेल्या आपल्या स्वाक्षरीवर वाद घातला नाही, परंतु एल. रमेश यांनी त्यांच्याकडून कोरी कागदपत्रे मिळवली होती ज्याचा गैरवापर करण्यात आला होता, असा दावा करून त्यांचे

स्पष्टीकरण देण्याचा त्यांचा प्रयत्न होता. प्रतिवादी क्रमांक २ ने १४.६६ कोटी रुपये मिळण्यासंदर्भात सादर केलेल्या आर्थिक व्यवहारांचा तपशील लक्षात घेता, एनसीएलटीने असे निरीक्षण नोंदवले की या पैलूची चौकशी करणे आवश्यक आहे कारण ही रक्कम प्रतिवादी क्रमांक २ च्या खात्यात पाठविली गेली होती ही निर्विवाद वस्तुस्थिती आहे. एल. रमेश यांच्या सांगण्यावरून ही रक्कम खरोखरच पाठविण्यात आली होती का, या मुद्द्यावर जाणे आवश्यक आहे, कारण त्यावेळी प्रतिवादी क्रमांक दोनच्या दाव्याच्या पुराव्यात कोणतेही पुरावे नव्हते, असे निरीक्षण एनसीएलटीने नोंदवले. एनसीएलटीने नमूद केले की, प्रतिवादी क्रमांक २ ने कर्ज म्हणून घेतलेले ५.६६ कोटी रुपये परत केले आहेत की नाही हा एक प्रश्न आहे आणि संपूर्ण चौकशीदरम्यान या प्रश्नाकडे सखोल लक्ष देणे आवश्यक आहे. एनसीएलटीने पुढे नमूद केले की, या तोंडी युक्तिवादाच्या जोरावर त्या टप्प्यावर हे मान्य करणे शक्य नव्हते की हे पैसे केवळ कर्ज म्हणून देण्यात आले होते, त्याच्या शेअर्सच्या विक्रीसाठी नाही. या प्रकरणाचा अंतिम निपटारा करताना त्यांनी विविध कोऱ्या कागदपत्रे, न्यायालयीन स्टॅम्प पेपर, लेटरहेड आदींवर स्वाक्षरी केल्याचा दावाही तपासणे आवश्यक होते. प्रतिवादी क्रमांक २ हा व्यवसायाने डॉक्टर असल्याचे निदर्शनास आले. एनसीएलटीने असे निरीक्षण नोंदवले की फॉर्म एसएच-४ हा एक छापील फॉर्म होता, तसेच शेअर प्रमाणपत्रांप्रमाणेच होता आणि तो स्वाक्षरी केलेल्या कोऱ्या कागदांवर बनावट असू शकतो हे विश्वासार्ह नाही. प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ संबंधित

तारखेला देशात नव्हते, या युक्तिवादावर सुनावणी करताना एनसीएलटीने नमूद केले की त्यांच्यावतीने कोणीही हजर झाले नाही आणि त्यांनी घेतलेल्या भूमिकेच्या समर्थनार्थ कोणतेही उत्तर दाखल करणे त्यांनी निवडलेले नाही. त्या तारखेपर्यंत, एनसीएलटीनुसार, प्रतिवादी क्रमांक २ ने प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ कडून मिळालेल्या पत्राचा आधार घेतला, परंतु प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ ने कोणतेही प्रतिज्ञापत्र दाखल केले नसल्यामुळे त्याची सत्यता अद्याप सिद्ध होणे बाकी आहे. एनसीएलटीने असेही नमूद केले की दोन्ही बाजूंनी परस्परविरोधी सामग्री तयार केली आहे आणि त्या टप्प्यावर, शेअर प्रमाणपत्रांमधील स्वाक्षरी प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ च्या नाहीत की नाही हे निश्चित केले जाऊ शकत नाही आणि अंतिम सुनावणीच्या वेळी या मुद्द्याची सखोल तपासणी करणे आवश्यक आहे.

9 कंपनीने २०१४-१५, २०१५-१६ आणि २०१६-१७ या वर्षांचे आर्थिक हिशेब आणि स्टेटमेंट दाखल केल्यानंतरच त्यांची नावे वगळण्यात आल्याची माहिती याचिकाकर्त्यांना मिळाली आणि अशा माहितीच्या तारखेपासून तीन वर्षांच्या आत याचिका दाखल करण्यात आली, असे निरीक्षण एनसीएलटीने नोंदवले. मर्यादा हा वस्तुस्थिती आणि कायद्याचा संमिश्र प्रश्न असल्याचे मत व्यक्त करत एनसीएलटीने म्हटले आहे की, पक्षकारांनी आपली सर्व कागदपत्रे दाखल केल्यानंतर अंतिम सुनावणीच्या टप्प्यात त्याची तपासणी करणे आवश्यक आहे. एनसीएलटीने प्रतिवादींचा हा युक्तिवादही फेटाळून लावला की याचिकेत फसवणुकीच्या

मुद्द्यांचा समावेश असल्याने त्यावर खटला चालविण्याचा अधिकार नाही. त्यामुळे एनसीएलटीने कंपनी आणि प्रतिवादी क्रमांक २ ते ४ यांना कंपनीच्या मालमत्तेची विल्हेवाट लावण्यास किंवा त्यावर बंधने निर्माण करण्यास मनाई करणारा अंतरिम आदेश मुख्य याचिकेचा निपटारा होईपर्यंत कोणत्याही पक्षकारावर परिणाम करणार नाही, असे निरीक्षण नोंदवले आणि त्यानुसार त्यासंदर्भातील अंतरिम आदेश दिला.

10 एनसीएलटीच्या अंतरिम आदेशाचा हा सूर असल्याने एनसीएलटीने २१.०८.२०२१ रोजी कंपनी याचिका फेटाळून लावत दिलेला अंतिम आदेश मनोरंजक वाचनीय ठरतो. हा अंतरिम आदेश एनसीएलटीच्या सदस्याने (न्यायिक) दिला होता आणि दोन वर्षांनंतर त्याचे कार्यवाहक अध्यक्ष अंतिम आदेश देत होते. विशेष म्हणजे अंतिम आदेशात ४६ पानांच्या अंतरिम आदेशाचा कोणताही संदर्भ देण्यात आलेला नाही. एनसीएलटीचे कार्यवाहक अध्यक्ष जणू या प्रकरणात यापूर्वी काय घडले याबद्दल पूर्णपणे अनभिज्ञ होते, जरी त्यांनी २२.१०.२०१९ रोजी दिलेल्या अंतरिम आदेशाचा संदर्भ दिला होता, ज्यात कंपनी याचिकेत आणखी तीन प्रतिवादींना दोषी ठरवण्यात आले होते.

11 प्रतिवादी क्रमांक १ आणि २ यांनी पुन्हा मुख्य कंपनी याचिकेत त्यांच्या आधीच्या काऊंटरमध्ये त्यांनी घेतलेल्या भूमिकेची पुनरावृत्ती केली. त्यावर याचिकाकर्त्यांनी अनेक कागदपत्रांसह आपले प्रतिवादही दाखल केले. कंपनी याचिकेत नमूद केल्याप्रमाणे

वस्तुस्थितीचा उल्लेख करताना, एनसीएलटीच्या कार्यवाहक अध्यक्षांनी नमूद केले की एकीकडे प्रतिवादी क्रमांक १ आणि २ आणि त्याच भागभांडवलात स्वतंत्र हक्क चा दावा करणार्या नवीन प्रतिवादी क्रमांक ८ ते १० यांनी स्वतंत्र काउंटर दाखल केले आहेत. प्रतिवादी क्रमांक ३ आणि ४ ने कंपनीने दाखल केलेल्या काउंटरचा आधार घेत मेमो दाखल केले होते, प्रतिवादी क्रमांक १. २१.०८.२०२१ रोजीच्या निकालाचे अवलोकन केल्यास असे दिसून येते की एनसीएलटीच्या कार्यवाहक अध्यक्षांनी पक्षकारांच्या युक्तिवादाचा सारांश काढला आणि त्यांनी उद्धृत केलेल्या केसलॉचे मोठ्या विस्ताराने पुनरुत्पादन केले. त्यांचे प्रत्यक्ष निष्कर्ष त्यांच्या ६७ पानांच्या आदेशाच्या पान ६० मधील परिच्छेद ९ पासून सुरू होतात. विचारार्थ आलेले मुद्दे त्यांनी परिच्छेद ९.१ मध्ये मांडले आहेत, जे खालीलप्रमाणे आहेत:

१ दाखल केलेली याचिका वेळेत योग्य आहे की नाही

2 शेअर्सचे कथित हस्तांतरण कंपनी कायद्यातील तरतुदींनुसार आणि आर्टिकल्स ऑफ असोसिएशनच्या कलमांनुसार आहे की नाही.

3 भरलेली रक्कम याचिकाकर्त्यांनी कंपनीच्या भागधारकांचा विचार म्हणून ग्राह्य धरली पाहिजे की नाही.

1 याचिकाकर्त्यांना देण्यात आलेले शेअर प्रमाणपत्र खरे आहे का?

2 याचिकाकर्त्यांना काही दिलासा देता येईल का किंवा याचिका ग्राह्य धरता येईल का.'

4 मुद्दा क्रमांक १ मधील मर्यादेच्या मुद्द्यावर कार्यवाहक अध्यक्षांनी स्पष्ट केले की, अपीलकर्त्यांनी याचिका दाखल करणे हा विचारपूर्वक केलेला विचार होता आणि त्यामुळे तीन वर्षांच्या मर्यादेच्या कालावधीत याचिका दाखल न झाल्याने मर्यादेचा प्रश्नच उद्भवत नाही. परिच्छेद ९.२ मधील हा गूढ दृष्टिकोन एनसीएलटीच्या सदस्याच्या (न्यायिक) अंतरिम आदेशात केलेल्या निरीक्षणाशी सुसंगत नव्हता की मर्यादा, कायदा आणि वस्तुस्थितीचा संमिश्र प्रश्न असल्याने, पूर्णपणे तपासणे आवश्यक आहे.

5 मुद्दा क्रमांक २ वर, कार्यवाहक अध्यक्षांनी अंतरिम आदेशात सदस्य (न्यायिक) यांनी नमूद केलेले मुद्दे आणि शेअर हस्तांतरण फॉर्म, शेअर प्रमाणपत्रे आणि ईमेल / पत्रव्यवहार यासारख्या रेकॉर्डवर ठेवलेल्या सामग्रीकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष करून संक्षिप्त परिच्छेद ९.३ द्वारे अपीलकर्त्यांचे प्रकरण फेटाळून लावले, ज्यामुळे अपीलकर्त्यांच्या प्रकरणाचे समर्थन झाले. 'शेअर्सचे हस्तांतरण झाले आहे हे दर्शविण्यासाठी पक्षांमध्ये एकही दस्तऐवज अस्तित्वात नव्हता आणि विद्यमान भागधारकांना समभाग खरेदी करण्याची संधी देण्यात आली होती हे दर्शविण्यासाठी एकही दस्तऐवज दाखल केला गेला नाही', हे त्यांचे स्पष्ट निष्कर्ष रेकॉर्डवर उपलब्ध असलेल्या सामग्रीच्या, म्हणजे ईमेल, हस्तांतरण फॉर्मच्या स्पष्टपणे विपरीत होते. शेअर सर्टिफिकेट वगैरे. या कागदपत्रांची सत्यता पडताळून पाहणे आवश्यक होते, यात शंका नाही, पण तसे करण्याचे धाडस ही न करता ते अशा प्रकारे फेटाळता आले नसते.

6 मुद्दा क्रमांक ३ च्या संदर्भात, कार्यवाहक अध्यक्षांनी असे निरीक्षण नोंदवले की प्रतिवादी क्रमांक २ च्या खात्यात हस्तांतरित केलेली रक्कम शेअर्स खरेदीसाठी आहे या दाव्याचे समर्थन करण्यासाठी कोणतेही कव्हर लेटर किंवा पत्रव्यवहार नाही. १,०२,१५७/- रुपयांच्या विक्री रकमेतील तफावत आणि प्रतिवादी क्रमांक २ च्या दाव्यात एल. रमेश यांचाही सहभाग असल्याचे त्यांनी नमूद केले. त्यानंतर पक्षकारांमध्ये आणखी काही व्यवहार झाले असून पक्षकारांना माहित असलेल्या कारणांमुळे कंपनी वादात अडकली आहे, असा अंदाज त्यांनी व्यक्त केला. त्या आधारे प्रतिवादी क्रमांक दोनच्या खात्यात हस्तांतरित झालेले पैसे शेअर्स खरेदीसाठी होते, हे मान्य करता येणार नाही, असा निष्कर्ष त्यांनी काढला. प्रतिवादी क्रमांक २ ने अंतरिम आदेशात योग्यच नमूद केल्याप्रमाणे मांडलेली बाजू सिद्ध होणे आवश्यक होते आणि ते अशा अचानक आणि स्वार्थी पद्धतीने सरळ सत्य मानले जाऊ शकत नाही.

7 मुद्दा क्रमांक ४ बाबत कार्यवाहक अध्यक्षांनी शेअर प्रमाणपत्रांचे स्वरूप संशयास्पद असून त्यातील संख्याही पूर्णपणे वेगळी असल्याचे मत व्यक्त केले. या पैलूत खोलवर न जाता शेअर प्रमाणपत्रे खरी नसून बनावट असल्याचा निष्कर्ष काढता येईल, असे मत त्यांनी व्यक्त केले. पुन्हा, या विषयावर कोणतेही पुरावे दिले गेले नाहीत किंवा विचारात घेतले गेले नाहीत. आश्चर्याची बाब म्हणजे, अपीलकर्त्यांनी त्यांना दिलेले मूळ शेअर प्रमाणपत्र त्यांच्या प्रतिक्रियेसह सादर केले आणि कंपनीच्या भागधारकांची मूळ नोंद आणि त्यांचे २००४ चे शेअर

प्रमाणपत्र, संचालक मंडळाचे ठराव, बैठकांचे इतिवृत्त इ. सादर करण्यासाठी अर्ज दाखल केले.

8 मुद्दा क्रमांक ५ वर, कार्यवाहक अध्यक्षांनी असा निष्कर्ष काढला की अपीलकर्ते आपली बाजू सिद्ध करण्यात अपयशी ठरले आहेत आणि जर त्यांनी स्वत: ला तसे मानले असेल तर भागधारक म्हणून त्यांचे हक्क ओळखण्याची तसदी घेतली नाही. याचिकाकर्त्यांची पद्धत आणि वर्तन हे सूचित करते की पक्षकारांमध्ये झालेला व्यवहार पूर्णपणे वेगळा होता, कंपनीला सामील न करता आणि कोणत्याही कारणास्तव कंपनी वादात अडकली होती, असे निरीक्षण त्यांनी नोंदवले. अपीलकर्त्यांचे प्रकरण फसवे स्वरूपाचे आणि तथ्य आणि कायद्याविना असल्याचे ठरविण्यात आले. त्यानुसार त्यांनी ५,००,०००/- रुपये खर्च करून खटला फेटाळून लावला.

9 याचिका फेटाळल्याने व्यथित झालेल्या याचिकाकर्त्यांनी २०२१ च्या कंपनी अपील (एटी) (सीएच) क्रमांक ४४ च्या माध्यमातून राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायाधिकरण, चेन्नई खंडपीठ (एनसीएलएटी) कडे धाव घेतली. त्याचा निपटारा होईपर्यंत अंतरिम दिलासा मिळावा यासाठी त्यांनी २०२१ चा आयए क्रमांक ५४८ देखील दाखल केला. तथापि, एनसीएलएटीने १०.०४.२०२३ च्या निर्णयाद्वारे त्यांचे अपील आणि आयए फेटाळले. खंडपीठातर्फे बोलताना सदस्य (तांत्रिक) यांनी या प्रकरणातील वस्तुस्थितीचा उल्लेख केला; पक्षकारांचे वाद; एनसीएलटीने विचारार्थ मांडलेले मुद्दे आणि त्यावरील निष्कर्ष. त्यानंतर २०१३ च्या कायद्यातील

संबंधित तरतुदीचा सविस्तर अभ्यास करून पुन्हा पुन्हा दोन्ही बाजूंच्या युक्तिवादांचा संदर्भ देण्यात आला. असे केल्यावर एनसीएलएटीने कुतूहलाने असा निष्कर्ष काढला की एल. रमेश यांनी आपल्या 'ओळखीच्या व्यक्तीं'मार्फत प्रतिवादी क्रमांक २ च्या बँक खात्यात १४,६६,३९,४००/- रुपयांची रक्कम जमा केली होती. त्यानंतर एनसीएलएटीने आश्चर्यकारकरित्या खालीलप्रमाणे निरीक्षण केले:

'सर्वप्रथम, 'अपीलकर्त्यांनी''प्रतिवादीं'च्या बाजूने पैसे हस्तांतरित केलेले नाहीत. दुसरं म्हणजे, लिंगमनेनी रमेश यांनी १४,६७,४१,५५७/- रुपये दिले आणि 'प्रतिवादीं'कडून ९ कोटी रुपये परत घेतले, कारण प्रथमदर्शनी हा समभाग च्या संपादनासाठी पैसे भरण्याचा स्पष्ट व्यवहार वाटत नाही आणि परिणामी 'अपीलकर्त्यां'च्या बाजूने शेअर्सचे वाटपही सिद्ध होत नाही.'

10 विशेष म्हणजे एनसीएलएटीने त्याच परिच्छेदात ज्या तीन व्यक्तींची नावे दिली आहेत, त्याच परिच्छेदात ज्या तीन व्यक्तींची नावे देण्यात आली आहेत, ती दुसरी कोणी नसून अपीलकर्ता क्रमांक २ आणि ३ आणि अपीलकर्ता क्रमांक १ च्या संयुक्त खातेधारक वहिनी सूर्या चलसानी आहेत. त्यामुळे अपीलकर्त्यांनी पैसे हस्तांतरित केले नाहीत, हा एनसीएलएटीचा निष्कर्ष तथ्यात्मकदृष्ट्या चुकीचा होता. तसेच, प्रतिवादी क्रमांक २ ने आपला मित्र एल. रमेश याने या व्यवहारात भूमिका बजावल्याबद्दल मांडलेली गोष्ट एनसीएलएटीने बायबलमधील सत्य मानली होती, जरी ती खूप वादात होती आणि एनसीएलटीने दिलेल्या अंतरिम आदेशानुसार ही

सिद्ध करणे आवश्यक होते. मर्यादेच्या मुद्द्यासंदर्भात, एनसीएलएटीने केवळ शेअर्स खरेदीची तारीख आणि कंपनी याचिकेच्या संस्थेच्या तारखेचा अभ्यास केला आणि असा निष्कर्ष काढला की एनसीएलटीने आपल्या सुरुवातीच्या अंतरिम आदेशात अधोरेखित केलेल्या मुद्द्याचा संदर्भ न घेता, मर्यादा हा प्रत्यक्षात कायद्याचा संमिश्र प्रश्न आहे, घड्याळ कधी सुरू होईल याची अधिक तपासणी करणे आवश्यक होते. अपीलकर्त्यांनी त्यांच्या दाव्यांचे कोणतेही कागदोपत्री पुरावे सादर केले नाहीत, हा एनसीएलएटीचा पुढील निष्कर्ष तितकाच पायाहीन आहे कारण त्यांनी सामग्री तयार केली होती, ज्याची एनसीएलटीच्या अंतरिम आदेशात योग्य दखल घेण्यात आली होती, ज्यामुळे त्या बाबींवर अधिक चौकशी ची आवश्यकता असल्याचे मत व्यक्त केले गेले. एनसीएलएटीने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की अपीलकर्ते एनसीएलटीच्या १८.०२.२०२१ च्या आदेशानुसार त्यांचे मूळ शेअर प्रमाणपत्र सादर करण्यात अपयशी ठरले, वास्तविक शेअर प्रमाणपत्र आणि इतर कागदपत्रे प्रत्यक्षात अपीलकर्त्यांनी २.०३.२०२१ च्या त्यांच्या उत्तरासह दाखल केली होती. अपीलकर्ते टोळधाडीचा पहिला अडथळा पार करण्यात अपयशी ठरल्याचा निष्कर्ष काढत, एनसीएलएटीने असे म्हटले आहे की ते दडपशाही आणि गैरव्यवस्थापनाचा आरोप कायम ठेवू शकत नाहीत जे केवळ कंपनीचे सदस्य असलेल्या व्यक्तीलाच उपलब्ध असेल. त्यानुसार एनसीएलएटीने अपील आणि आय.ए.ला गुणहीन ठरवून फेटाळून लावल्याने हे अपील दाखल करण्यात आले.

11 अतिरिक्त कागदपत्रे दाखल करण्याची परवानगी मागणाऱ्या याचिकाकर्त्यांनी यापैकी एका अपिलात दाखल केलेल्या २०२३ च्या आयए क्रमांक १७१७७१ आणि १६८४५८ मंजूर केल्या जातात आणि वरील कागदपत्रे रेकॉर्डवर घेतली जातात. २०२४ चा आयए क्रमांक ७२९९० देखील अपीलकर्त्यांच्या एकमेव जोखीम आणि जोखमीवर परवानगी आहे, प्रतिवादी क्रमांक ६ चे नाव पक्षकारांच्या श्रेणीतून वगळण्याची परवानगी देते.

12 ०१.०९.२०२३ रोजी या अपिलांमध्ये नोटीस बजावताना या न्यायालयाने काही प्रश्न उपस्थित केले, ज्यांची उत्तरे अपीलकर्त्यांना देणे आवश्यक होते. हे प्रश्न पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. शेअर्स विकत घेतल्यानंतर अपीलकर्ते संचालक मंडळावर का आले नाहीत?

2 अर्जदारांनी वार्षिक सर्वसाधारण सभेला उपस्थित राहून संचालकांना का बोलावले नाही?

3 वार्षिक हिशेबाचे लेखापरीक्षण करून त्यांना व कंपनी रजिस्ट्रारकडे सादर केले जात नसल्याने याचिकाकर्त्यांनी पावले का उचलली नाहीत?

याचिकाकर्त्यांना वरील बाबींशी संबंधित प्रतिज्ञापत्र सादर करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते. त्या अनुषंगाने अर्जदारांनी दिनांक ०८.१२.२०२३ रोजीचे अनुपालन प्रतिज्ञापत्र दाखल केले. त्यात समभाग घेतल्यानंतर अपीलकर्ते संचालक मंडळात का आले नाहीत, असा पहिला प्रश्न विचारला असता त्यांनी सांगितले की, त्यांनी गुंतवणुकीच्या हेतूने हे शेअर्स खरेदी केले होते

आणि त्यामुळे सुरुवातीला त्यांनी कंपनीच्या कारभारात रस घेतला नाही. कंपनीचे संचालक असलेल्या प्रतिवादी ३ आणि ४ यांच्याशी त्यांचे दीर्घकालीन व्यावसायिक आणि वैयक्तिक संबंध होते आणि अशा परिस्थितीत त्यांच्यात विश्वासार्ह संबंध अस्तित्वात होते. त्यांच्या म्हणण्यानुसार, या कारणांमुळे ते संचालक मंडळावर आले नाहीत आणि प्रतिवादी ३ आणि ४ कायद्यानुसार कंपनीचा कारभार चालवत राहतील असा विश्वास त्यांनी व्यक्त केला.

4 वार्षिक सर्वसाधारण सभेला उपस्थित का राहिले नाही किंवा संचालकांना अशा बैठका घेण्यास का बोलावले नाही, या या न्यायालयाने विचारलेल्या दुसर् या प्रश्नासंदर्भात अपीलकर्त्यांनी सांगितले की, २०१४-१५ या आर्थिक वर्षांचे वार्षिक विवरणपत्र दाखल करण्यात अपयशी ठरल्यामुळे कंपनी रजिस्ट्रारने २१.०७.२०१७ रोजी कंपनीचे नाव रद्द केले. २०१५-१६ आणि २०१६-१७. हे कळताच याचिकाकर्त्यांनी संचालकांकडे चौकशी केल्याचा दावा केला आणि लवकरच हा प्रश्न निकाली निघेल, असे सांगण्यात आले. विजयवाडा येथील माचवरम पोलिस ठाण्यात ३०.१२.२०१३ रोजी एका भागधारकाने कंपनीचे संचालक व लेखापरीक्षक यांच्याविरोधात तक्रार दाखल केली असून सर्व बाबींचा निपटारा करून गुंतवणूकदारांच्या नावासह कंपनी रजिस्ट्रारकडे वार्षिक विवरणपत्र अद्ययावत केले जाईल, असे आश्वासन संचालकांनी दिल्याचे संचालकांनी सांगितले. रजिस्ट्रार ऑफ कंपनीजच्या यादीतून कंपनीचे नाव वगळण्यात आले तेव्हा ते कंपनीची याचिका दाखल करू शकले नाहीत,

असेही त्यांनी नमूद केले. कंपनीचे नाव ऑगस्ट २०१७ मध्ये पूर्ववत करण्यात आले, मात्र कंपनीने २०१४-१५ ते २०१६ या वर्षांचे वार्षिक विवरणपत्र भरले.

१७ फक्त १२.०६.२०१८ रोजी. या घटनेनंतर अपीलकर्त्यांनी आपली नावे भागधारकांच्या यादीत नसल्याचा दावा केला आणि अशा प्रकारचा समावेश न केल्याबद्दल संचालकांना प्रश्न विचारले. पोलिस खटला बंद झाल्यानंतर अपीलकर्त्यांची नावे जोडली जातील, असे आश्वासन संचालकांनी दिले होते, परंतु ३०.०६.२०१८ रोजी खटला संपल्यानंतरही त्यांची नावे भागधारक म्हणून दाखविली गेली नसल्याचे याचिकाकर्त्यांना आढळून आले. या परिस्थितीतच कंपनीने एनसीएलटीसमोर याचिका दाखल केली होती. या कारणांमुळेच त्यांना कंपनीचे भागधारक म्हणून दाखवण्यात न आल्याने वार्षिक सर्वसाधारण सभा बोलवता आली नाही, असा युक्तिवाद याचिकाकर्त्यांनी केला.

5 वार्षिक हिशेबाचे लेखापरीक्षण करून त्यांना किंवा कंपनी रजिस्ट्रारकडे सादर केले जात नसताना त्यांनी पावले का उचलली नाहीत, या तिसऱ्या प्रश्नाच्या उत्तरात याचिकाकर्त्यांनी सांगितले की, कंपनीच्या लेखापरीक्षकाविरुद्ध पोलिसात गुन्हा दाखल असल्याची माहिती मिळाल्यामुळे ते लेखापरीक्षणकरून त्यांना सादर करण्यासाठी कोणतीही पावले उचलू शकले नाहीत. ते पुढे म्हणाले की प्रतिवादी २ ते ४ आणि अपीलकर्ते यांच्यातील विश्वासार्ह संबंधांमुळे, त्यांना कधीही शंका आली नाही की प्रतिवादी वार्षिक सर्वसाधारण सभा घेत नाहीत आणि

कंपनीच्या कामकाजाचे चुकीचे व्यवस्थापन करीत आहेत. तसेच, संचालकांनी हा प्रश्न निकाली काढला जाईल आणि वार्षिक विवरणपत्र कंपनी रजिस्ट्रारकडे अद्ययावत केले जाईल आणि गुंतवणूकदारांची नावे अद्ययावत केली जातील, असे आश्वासन दिल्याचे सांगितले जाते. मात्र, संचालकांनी असे आश्वासन देऊनही याचिकाकर्त्यांनी २०१७ मध्ये एमसीए पोर्टलवरील कंपनीच्या मास्टर डेटामध्ये प्रवेश करून कंपनीच्या नोंदी तपासणे शहाणपणाचे मानले आणि कंपनीचा कारभार कायद्याच्या विरोधात चालविला जात असल्याचे पाहून त्यांना धक्का बसला, परिणामी कंपनी रजिस्ट्रारने कंपनीचे नाव रद्द केले. अपीलकर्त्यांना हे देखील समजले की त्यांचे भागभांडवल रजिस्टर ऑफ मेंबर्स रजिस्टरमध्ये प्रतिबिंबित होत नाही आणि त्यानुसार त्यांनी २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ आणि २४१ अंतर्गत एनसीएलटीसमोर एकत्रित याचिका दाखल केली.

6 अपीलकर्त्यांनी वनाच्छादित म्हणून समाधानकारक उत्तरे सादर केल्याने या टप्प्यावर त्यासंबंधीच्या वैधानिक तरतुदी आणि पूर्वसूचना कायद्याची नोंद घेणे योग्य ठरेल. मुळात कंपनी कायदा १९५६ च्या कलम १५५ नुसार कंपनीच्या सभासद नोंदणीत नावे नोंदविण्यासंदर्भात दुरुस्तीची कार्यवाही करण्यात आली होती. कलम १५५ पासून वगळण्यात आले

३१.०५.१९९१. कंपनी अधिनियम, १९५६ मध्ये अनुक्रमे ३१.०५.१९९१ आणि २०.०९.१९९५ पासून कलम १११ आणि कलम १११-अ समाविष्ट करण्यात आले. या तरतुदी पूर्वीच्या कलम १५५ शी सुसंगत होत्या. सध्या २०१३ च्या कायद्याचे कलम ५९ आणि राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण नियम २०१६ चे नियम ७० (५) दुरुस्तीशी संबंधित आहेत. नियम ७० (५) *हा कंपनी कायदा १९५६ च्या कलम १११ (७) सह* परिभाषेत आहे.

7 अमोनिया सप्लाय कॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट) लिमिटेड विरुद्ध मॉडर्न प्लास्टिक***कंटेनर्स प्रायव्हेट लिमिटेड आणि इतर***प्रकरणात [१] या न्यायालयाने विचारार्थ एक छोटा प्रश्न अशा प्रकारे तयार केला: 'कंपनी कायदा, १९५६ च्या कलम १५५ अन्वये होणाऱ्या कार्यवाहीत न्यायालयाला त्यात उपस्थित केलेल्या सर्व बाबींच्या संदर्भात विशेष अधिकार क्षेत्र आहे की केवळ सारांश अधिकारक्षेत्र आहे? कंपनी कायदा, १९५६ च्या कलम १५५ मधील 'सुधारणा'या शब्दातच असे काही तरी नमूद केले आहे जे करायला हवे होते, परंतु चुकून केले गेले नाही किंवा केले गेले नाही तर केले गेले, ज्यात सुधारणा करणे आवश्यक आहे, असे निदर्शनास आले. उपस्थित केलेला वाद खरोखरच दुरुस्तीसाठी आहे की अशा स्वरूपाचा आहे, की प्रथम निर्णय घेतल्याशिवाय तो दुरुस्तीच्या कक्षेत येणार नाही, हे शोधण्याचा अधिकार न्यायालयाला आहे, असे मत व्यक्त करण्यात आले. जर ते खरोखरच दुरुस्तीचे प्रकरण असेल तर त्या संदर्भात उपस्थित केलेल्या सर्व बाबींचा निर्णय कलम १५५ अन्वये घ्यावा, परंतु जर एखाद्या प्रकरणाचा

निकाल त्याअंतर्गत येत नसल्याचे आढळले तर न्यायालय एखाद्या पक्षकाराला दिवाणी न्यायालयाकडून त्याच्या अधिकाराचा निर्णय घेण्याचे निर्देश देऊ शकते. कंपनी कायदा, १९५६ मध्ये दिवाणी न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्राखेरीज स्पष्टपणे काहीही नाही, असे नमूद करून असे निरीक्षण नोंदवले गेले की, या कायद्यांतर्गत परिभाषित केलेले 'न्यायालय'विविध कलमांखाली आपले अधिकार वापरत आहे, जेथे त्याला विशेष अधिकार देण्यात आले आहेत, तेथे दिवाणी न्यायालयाचे कार्यक्षेत्र स्पष्टपणे प्रतिबंधित आहे. त्यामुळे कलम १५५ अन्वये 'न्यायालया'ला विशेष अधिकार क्षेत्र आहे, तोपर्यंत दिवाणी न्यायालयाचे अधिकारक्षेत्र स्पष्टपणे प्रतिबंधित आहे, असे मत व्यक्त करण्यात आले. परंतु वरीलप्रमाणे समाविष्ट नसलेल्या गोष्टींसाठी दिवाणी न्यायालयाचे अधिकार क्षेत्र असेल. कलम १५५ अन्वये 'न्यायालया'चे कार्यक्षेत्र संक्षिप्त स्वरूपाचे आहे, असे नमूद करून केवळ 'न्यायालया'चे अधिकारक्षेत्र वगळून बनावट असल्याचा आरोप केलेला कोणताही दस्तऐवज तसा आहे की नाही, हे 'न्यायालया'ने स्वत: पाहणे योग्य ठरेल, असे मत व्यक्त करण्यात आले. उच्च न्यायालयाने कंपनी कायदा १९५६ च्या कलम १५५ अन्वये अधिकारक्षेत्रचा वापर करून या प्रकरणाची या संदर्भात तपासणी न केल्याने या न्यायालयाने हे प्रकरण नव्याने निर्णयासाठी उच्च न्यायालयाकडे पाठवले.

निकालाच्या परिच्छेद २६ मधील निरीक्षणे या संदर्भात प्रासंगिक आहेत आणि ती खाली दिली आहेत:

२६. कायद्याचा मुद्दा उपस्थित केल्यास त्यावर खटला चालवण्याचे निर्देश देण्याचा अधिकार या तरतुदीने न्यायालयाला दिला. या वगळण्याद्वारे, युक्तिवाद असा आहे की कंपनी कोर्टाने आता कायद्यासह रजिस्टरच्या दुरुस्तीशी संबंधित कोणत्याही प्रश्नावर निर्णय घ्यावा आणि दिवाणी न्यायालयात पाठवू नये. सुधारणेच्या परिघीय क्षेत्रात कोणताही प्रश्न उपस्थित केला जाऊ शकत नाही, केवळ कलम १५५ अन्वये न्यायालयालाच विशेष अधिकार असेल. मात्र, उपस्थित केलेला प्रश्न इथेच थांबत नाही. जर कोणताही दावा काही गंभीर वादग्रस्त नागरी हक्कावर किंवा शीर्षकावर आधारित असेल, कोणताही व्यवहार नाकारणे किंवा इतर कोणतीही मूलभूत तथ्ये नाकारणे जे सदस्य होण्याच्या अधिकाराचा दावा करण्याचा पाया असू शकतात आणि जर न्यायालयाला असे वाटत असेल की असा दावा दुरुस्ती नाही तर त्याऐवजी सुधारणेच्या बाहेर असलेल्या अशा काही तथ्यांचा निर्णय घ्यावा, अशा तथ्यांच्या निर्णयासाठी प्रथम दिवाणी न्यायालयात आपला दिलासा मागण्यासाठी पक्षकार पाठविण्याचा विवेक, केवळ वरील तरतुदी वगळल्यामुळे न्यायालयाचा असा अधिकार हिरावून घेतला गेला असे म्हणता येणार नाही. अन्यथा दुरुस्तीच्या नावाखाली असे अनेक वादग्रस्त मुद्दे त्याअंतर्गत येत नसल्याचा दावा केला जाऊ शकतो. त्यामुळे उपस्थित केलेला वाद खरोखरच दुरुस्तीसाठी आहे की अशा स्वरूपाचा

आहे, की प्रथम निर्णय घेतल्याशिवाय तो दुरुस्तीच्या कक्षेत येणार नाही, हे शोधण्याचा अधिकार त्याच्या अखत्यारीतील न्यायालयाला आहे. "सुधारणा"हा शब्दच सुधारणेची आवश्यकता असलेल्या काही त्रुटी दर्शवितो. त्रुटी म्हणजे कायद्यानुसार आवश्यक ते सर्व काही केले गेले आहे तरीही काही चुकीने कंपनीच्या रजिस्टरमध्ये नाव वगळले जाते किंवा चुकीच्या पद्धतीने नोंदवले जाते. ...”

8 स्टँडर्ड चार्टर्ड बँक विरुद्ध आंध्र बँक फायनान्शिअल सर्व्हिसेस*लिमिटेडया खटल्यात या न्यायालयाच्या तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने* [१] अमोनिया सप्लाय कॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट) लिमिटेडमध्ये *घेतलेल्या मतावर शिक्कामोर्तब केले.*(*सुप्रा*) कंपन्यांच्या कलम १५५ अन्वये कंपनी न्यायालयाने वापरलेले अधिकारक्षेत्र

अधिनियम, १९५६ (कलम १११, त्यानंतर) हा काहीसा संक्षिप्त स्वरूपाचा होता आणि जर मालकी हक्काचा गंभीर वादग्रस्त प्रश्न उद्भवला तर कंपनी न्यायालयाने पक्षकारांना खटल्यात ढकलले पाहिजे, जे मालकी हक्काच्या अशा गंभीर वादग्रस्त प्रश्नांच्या चौकशीसाठी आणि निर्णयासाठी अधिक योग्य उपाय होता.

9 जय महल हॉटेल्स प्रायव्हेट लिमिटेड विरुद्ध देवराज सिंग आणि इतरखटल्यात [२] या न्यायालयाने पुन्हा असे म्हटले आहे की रजिस्टरच्या 'दुरुस्ती'शी संबंधित मुद्दे कंपनी कायदा मंडळाच्या संक्षिप्त अधिकारक्षेत्रात येतात आणि केवळ मालकीहक्काचे गुंतागुंतीचे प्रश्न त्याच्या

कार्यक्षेत्राबाहेर येतात. कंपनी न्यायालयाच्या कार्यक्षेत्राची व्याप्ती ओळखण्यात एक पातळ रेषा आहे आणि हे प्रकरण खरोखरच 'सुधारणे'शी संबंधित असेल तर ते कार्यक्षेत्र अनन्य आहे, परंतु जर हा मुद्दा 'सुधारणे'शी संबंधित असेल तर असे प्रकरण कंपनी न्यायालयाच्या विशेष अधिकारक्षेत्रात असू शकत नाही, असे निरीक्षण नोंदविण्यात आले.

10 आदेश कौर विरुद्ध आयशर मोटर्स लिमिटेड आणि इतर ***प्रकरणात***,[२] या न्यायालयाने तथ्यांवर, हे फसवणुकीचे खुले आणि बंद प्रकरण असल्याचे आढळले, ज्यामध्ये दुरुस्तीसाठी अर्ज करणारी अपीलकर्ता पीडित होती आणि अपीलीय न्यायाधिकरणाने फौजदारी तक्रार आणि सेबीची चौकशी प्रलंबित असल्याच्या कारणास्तव अपीलकर्त्याला दिवाणी न्यायालयात पाठविणे योग्य नाही आणि ते योग्य नाही असे म्हटले कंपनी कायदा, २०१३ च्या कलम ५९ अन्वये रजिस्टर दुरुस्त करण्याचा अधिकार राष्ट्रीय कंपनी कायदा लवादाला आहे.

11 ***शशी प्रकाश खेमका (मृत) कायदेशीर प्रतिनिधींमार्फत आणि दुसरा विरुद्ध एनईपीसी मिकॉन (आता एनईपीसी इंडिया लिमिटेड) आणि इतरांमार्फत***[1] या न्यायालयाला पुन्हा एकदा कंपनी कायदा, १९५६ च्या कलम १११-अ अंतर्गत अधिकारांचा वापर करण्याची संधी मिळाली. कंपनी लॉ बोर्डाचे मत मद्रास उच्च न्यायालयाने अपीलात बदलले होते, ज्यामुळे अपीलकर्त्यांना समभाग हस्तांतरणाच्या मुद्द्यावर दिवाणी खटल्याच्या उपायाकडे पाठविण्यात

---

1३ (2019) 18 एससीसी 569

आले होते . *अमोनिया सप्लायकॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट) लिमिटेडमधील* यापूर्वीच्या निकालाची दखल या न्यायालयाने घेतली.(*सुप्रा*) परंतु २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ४३० ने दिवाणी न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्रावर बंदी घातली आहे आणि त्याचा परिणाम असा आहे की, ज्या प्रकरणांमध्ये राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणाला अधिकार देण्यात आले आहेत, त्या बाबतीत अधिकारक्षेत्र

दिवाणी न्यायालयावर पूर्णपणे बंदी आहे. या न्यायालयाने म्हटले आहे की, जर आज वाद उद्भवला तर दिवाणी खटल्याचा उपाय पूर्णपणे प्रतिबंधित केला जाईल आणि कंपनी कायदा, २०१३ च्या कलम ५९ अन्वये हा अधिकार राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणाकडे असेल, यात वाद नाही. २०१३ चा कायदा लागू होण्यापूर्वीच्या टप्प्यावर त्या खटल्यातील कारवाईचे कारण निर्माण झाले होते, असे नमूद करून २०१३ च्या कायद्यातील कलम ४३० ज्या पद्धतीने मोठ्या प्रमाणात शब्दबद्ध केले गेले होते ते लक्षात घेता दिवाणी खटल्यात पक्षकारांना परत पाठविणे हा योग्य उपाय ठरणार नाही, असे या न्यायालयाचे मत होते.

12 ***शशी प्रकाश केमका*** (*सुप्रा*) यांच्यापाठोपाठ राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील न्यायाधिकरण, नवी दिल्ली यांनी ***स्मिती गोल्यान आणि इतर विरुद्ध नुलॉन इंडिया लिमिटेड आणि इतर***[४] खटल्यात पक्षकारांना दिवाणी न्यायालयात न पाठवता दुरुस्तीच्या कार्यवाहीच्या संदर्भात राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण, प्रधान पीठाचा निर्णय कायम ठेवला. ***स्मिता***

गोल्यान *(सुप्रा) यांच्याविरोधात या न्यायालयात दाखल करण्यात आलेले २०१९ चे दिवाणी अपील क्रमांक* ४६३९ ०३.०७.२०१९ रोजी फेटाळण्यात आले आणि राष्ट्रीय कंपनी कायदा अपील लवादाने नोंदवलेले निष्कर्ष पूर्णपणे योग्य होते आणि त्यात हस्तक्षेप करण्याचा कोणताही आधार तयार करण्यात आला नाही, असे निरीक्षण या न्यायालयाने नोंदवले.

13 त्यानंतर, ***आयएफबी अॅग्रो इंडस्ट्रीज लिमिटेड विरुद्ध एसआयसीजीआयएल इंडियालिमिटेड आणि इतर प्रकरणात***,[2]या न्यायालयाने भारतीय प्रतिभूति आणि विनिमय मंडळ (शेअर्स आणि टेकओव्हर्सचे भरीव अधिग्रहण) नियम, १९९७ आणि सिक्युरिटीज अँड एक्स्चेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (इनसाइडर ट्रेडिंग प्रतिबंधक) नियमांनुसार उल्लंघनांचा निर्णय आणि निर्धारण आणि त्यावरील परिणामी कारवाईसाठी योग्य मंचचा विचार केला. १९९२. असे निदर्शनास आले की सिक्युरिटीज अँड एक्स्चेंज बोर्ड ऑफ इंडियाला (सेबी) नियामक अधिकार प्रदान करण्यात आले होते, ज्यात संभाव्य उल्लंघनांचा अंदाज घेण्याचे आणि प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करण्याचे माजी अधिकार समाविष्ट होते. १९५६ च्या कायद्याच्या कलम १११-अ अन्वये दुरुस्तीसाठी अर्ज करून नियामक म्हणून सेबीची भूमिका टाळता येणार नाही आणि अशा प्रकारचा दृष्टिकोन अमान्य ठरेल, कारण नियमांचे उल्लंघन करून केलेल्या व्यवहाराची छाननी आणि तपासणी नियमांमध्येच दिलेल्या नियम आणि उपायांद्वारे करावी लागेल, असे न्यायालयाने म्हटले आहे. या न्यायालयाने यावर भर दिला की जेव्हा घटनात्मक

---

2 [2023] 1 एससीआर 527: (2023) 4 एससीसी 209

न्यायालयांना नियामक संस्थांद्वारे अधिकार आणि अधिकारक्षेत्राच्या वापरावर परिणाम करणार्या तरतुदींचा अर्थ लावण्यास सांगितले जाते, तेव्हा नियामकांच्या प्रांतात येणारे व्यवहार आवश्यकपणे त्यांची छाननी आणि नियमनाच्या अधीन आहेत याची खात्री करणे न्यायालयाचे कर्तव्य आहे. यामुळे ग्राहकांच्या संरक्षणाची जबाबदारी असलेल्या नियामक संस्थेचे या क्षेत्रावर रिअल टाईम नियंत्रण राहील आणि त्यामुळे आपल्या राज्यघटनेचा हेतू साध्य होईल, याकडे लक्ष वेधण्यात आले. त्यामुळे या तरतुदीने सेबीला समांतर अधिकार क्षेत्र दिले आहे, या कारणास्तव १९५६ च्या कायद्याच्या कलम १११-अ अन्वये कंपनी न्यायालयात अर्ज करून या नियमावलीचा हेतू साध्य करता येणार नाही, असे मत व्यक्त करण्यात आले. याच अनुषंगाने या न्यायालयाने ***आयएफबी अॅग्रो इंडस्ट्रीज लिमिटेड***(*सुप्रा*) मध्ये १९५६ च्या कायद्याचे कलम १५५ व १११-अ आणि २०१३ च्या कायद्याचे कलम ५९ तपासले. अमोनिया ***सप्लायर्सकॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट) लिमिटेडमधील*** यापूर्वीच्या निकालावर या निकालाचा मोठा आधार घेण्यात आला आहे.(*सुप्रा*), ज्याचा उल्लेख आपण वर आधीच केला आहे आणि उद्धृतही केला आहे.

14 ***अमोनिया सप्लायर्स कॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट) लि.***(*सुप्रा*) नमूद केल्याप्रमाणे असे नमूद केले आहे की, दुरुस्तीशी संबंधित तरतुदी कंपनी कोर्टाला असे युक्तिवाद आणि मुद्दे तपासण्याचा अधिकार देतात की नाही जे सुधारणेच्या नावाखाली 'दुरुस्ती'च्या कक्षेत येत नाहीत आणि परिणामी, कंपनी न्यायालयाच्या कार्यक्षेत्रात येत नाहीत. तथापि, जर कंपनी

कोर्टाला असे आढळले की हा वाद 'दुरुस्ती'क्षेत्राशी किंवा त्याच्या परिघीय पैलूंशी संबंधित आहे, तर १९६५ च्या कायद्याच्या कलम १५५ अंतर्गत दाव्याचे निराकरण करण्याचा विशेष अधिकार कंपनीला असेल. तथापि, जेव्हा न्यायालयाचे असे मत असते की निर्णयासाठी उपस्थित केले जाणारे वादग्रस्त मुद्दे त्या कक्षेत येत नाहीत आणि परिणामी, त्या तरतुदीनुसार त्याचे कार्यक्षेत्र आहे, तेव्हा दुरुस्तीच्या अधिकाराचा वापर करू नये. अशा प्रकारे, जर दुरुस्तीच्या अर्जात प्रत्यक्षात दुरुस्तीच्या कक्षेत न येणाऱ्या अंदाजित दाव्यांचा समावेश असेल आणि कंपनी न्यायालयाला असे वाटत असेल की दिवाणी न्यायालय / नियामक संस्था अधिक योग्य मंच असेल, तर १९६५ च्या कायद्याच्या कलम १५५ अंतर्गत अधिकारक्षेत्राचा वापर केला जाणार नाही.

15 याचा अर्थ २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ अन्वये अधिकारक्षेत्रचा वापर करणाऱ्या राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणाला अर्जाच्या फॉर्मचे आवरण काढून टाकल्यानंतर वस्तुस्थितीची खातरजमा करण्यासाठी वस्तुस्थितीची चाचपणी करावी लागेल. आधीच सांगितल्याप्रमाणे 'सुधारणा'हा शब्द काहीतरी सांगतो ते केले गेले पण चुकून केले गेले नाही, किंवा जे करायला नको होते ते केले गेले, त्यात सुधारणा करणे आवश्यक होते. २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ मधील 'पुरेसे कारण'या वाक्याची चाचणी त्यासंबंधीच्या वैधानिक

आदेशाच्या संदर्भात म्हणजे २०१३ च्या कायद्याचे किंवा त्याअंतर्गत तयार करण्यात आलेल्या नियमांचे उल्लंघन करून केलेली किंवा वगळलेली कोणतीही गोष्ट तपासावी लागते.

16 विशेष म्हणजे शशी प्रकाश खेमका (सुप्रा) *प्रकरणातील यापूर्वीच्या निर्णयात* २०१३ च्या कायद्यातील कलम ४३० मधील तरतुदींचा संदर्भ देऊन दिवाणी न्यायालयाच्या अधिकारक्षेत्रावर बंदी घालण्यात येईल, असा निष्कर्ष काढण्यात आला होता. ***आयएफबी अॅग्रो इंडस्ट्रीज लिमिटेड***(*सुप्रा*) मधील या तरतुदीची किंवा या निर्णयाची दखल या न्यायालयाने घेतली नाही. मात्र, या कारणास्तव या दोन्ही निर्णयांमध्ये संघर्ष आहे, असे म्हणणे चुकीचे ठरेल. दिवाणी न्यायालयाचे किंवा त्या विषयासाठी, इतर कोणत्याही मंचाचे कार्यक्षेत्र तेव्हाच प्रतिबंधित केले जाईल जेव्हा वादाचा विषय १९५६ च्या अधिनियम/ अधिनियम २०१३ च्या तरतुदींनुसार स्थापन केलेल्या न्यायालय / मंचाच्या कार्यक्षेत्रात आणि कार्यक्षेत्रात येतो. जेव्हा आणि जिथे १९५६/२०१३ चा कायदा त्याअंतर्गत स्थापन करण्यात आलेल्या न्यायालयाला/मंचाला असे विशेष अधिकार प्रदान करत नाही किंवा हा वाद १९५६/२०१३ च्या कायद्याच्या त्या विशिष्ट तरतुदीच्या कक्षेबाहेर येतो, तेव्हा दिवाणी न्यायालयाचे कार्यक्षेत्र पूर्णपणे प्रतिबंधित होणार नाही (पहा ***धुलाभाई विरुद्ध मध्य प्रदेश राज्य आणि इतर***[५]). विशेष म्हणजे ***अमोनिया सप्लायर्स कॉर्पोरेशन (प्रायव्हेट)लिमिटेड***(*सुप्रा*) मधील आदेशही यासंदर्भातील होता आणि त्यानंतर च्या निर्णयांमध्ये त्याचे पालन आणि पुष्टी करण्यात आली.

आदेश कौर (*सुप्रा*) प्रकरणात या न्यायालयाने म्हटले आहे की, वस्तुस्थितीच्या आधारे फसवणुकीचा खुलेआम खटला निघाला आणि दुरुस्ती ची मागणी करणारी व्यक्ती पीडित असेल तर राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणाला २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ अन्वये असे अधिकार वापरण्याचा अधिकार असेल. फौजदारी कारवाई सुरू झाली असल्याने गंभीर वाद निर्माण झाला असून राष्ट्रीय कंपनी कायदा लवादाने २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ अन्वये अधिकाराचा वापर करणे योग्य नाही, हा युक्तिवाद न्यायालयाने फेटाळून लावला. हे शेअर्स डिमॅट करण्यात आले असून ते दुसर् या व्यक्तीच्या नावावर आहेत आणि त्यामुळे दुरुस्तीचे अधिकार वापरायला नको होते, हा युक्तिवादही फेटाळण्यात आला.

17 सध्याच्या प्रकरणात पक्षकारांनी केलेल्या दाव्यांची योग्य पडताळणी करणे अशक्य होते. एनसीएलटीचे कार्यवाहक अध्यक्ष ही प्रक्रिया पार पाडण्यात अपयशी ठरल्याने कायद्याचे पालन करण्यात अपयशी ठरले. २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ अन्वये अधिकाराचा वापर वस्तुस्थिती, पुरावे आणि रेकॉर्डवरील वस्तुस्थिती तपासून योग्य पद्धतीने करायचा आहे. तसे करण्यात आलेले नाही. त्याऐवजी प्रतिवादी क्रमांक २ ला अपीलकर्त्यांकडून पैसे मिळूनही त्याने मांडलेल्या उलट कथेची सत्यता सिद्ध करण्यासाठी न बोलावता संकुचित दृष्टिकोन घेण्यात आला. मूळ वस्तुस्थितीच्या संदर्भात वस्तुस्थिती, साहित्य आणि पुरावे तपासावे लागले, ज्यात पैशांची पावती, हस्तांतरण दस्तऐवजावरील स्वाक्षरी इत्यादींचा समावेश होता. वस्तुस्थितीचे

प्रश् न संभाव्यतेच्या प्राबल्य या तत्त्वावर ठरविले पाहिजेत, सापडलेल्या विशिष्ट तथ्यांना योग्य वजन दिले पाहिजे, जेणेकरून संबंधित क्षेत्राशी परिचित असलेली वाजवी व्यक्ती त्याच वस्तुस्थितीच्या आधारे निष्कर्ष काढेल, असा निष्कर्ष काढणे आवश्यक आहे. (पाहा) मुंबई *उच्च न्यायालयाचेरजिस्ट्रार विरुद्ध उदयसिंग व इतर) यांच्यामार्फत*[५]).

18 प्रतिवादींनी उपस्थित केलेले वाद निव्वळ चंद्रप्रकाश आहेत का, या ठोस निष्कर्षापर्यंत पोहोचण्यासाठी एनसीएलटीच्या कार्यकारी अध्यक्षांनी किंवा एनसीएलएटीने त्यांच्यासमोर उपस्थित केलेल्या मुद्द्यांची गांभीर्याने तपासणी केली नाही. विशेष म्हणजे *अमोनिया सप्लाय कॉर्पोरेशन(प्रायव्हेट) लि.* (*सुप्रा*), या न्यायालयाने कंपनी कायदा, १९५६ च्या कलम १५५ च्या संदर्भात हा निर्णय दिला. त्यानंतर, *आदेश कौर* (*सुप्रा*) प्रकरणातही या न्यायालयाने पुष्टी दिली की, वस्तुस्थितीच्या आधारे, दुरुस्तीची मागणी करणार् या व्यक्तीच्या बाजूने फसवणुकीचा खुला आणि बंद खटला निघाला तर राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ५९ अन्वये असे अधिकार वापरण्याचा अधिकार असेल. त्यामुळे या बाबींची पडताळणी करणे आवश्यक होते, परंतु एनसीएलटी हा आदेश पार पाडण्यात अपयशी ठरली.

19 आणखी एक महत्त्वाची बाब लक्षात घेणे आवश्यक आहे ते म्हणजे एनसीएलटीच्या सदस्य (न्यायिक) यांनी २७.०६.२०१९ रोजी दिलेल्या अंतरिम आदेशात विचारार्थ उद्भवलेले मुद्दे आणि ते निश्चित करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या चौकशीचे स्पष्ट शब्दात संकेत दिले

होते. मात्र, या अंतरिम आदेशाकडे दुर्लक्ष करून एनसीएलटीच्या कार्यवाहक अध्यक्षांनी आधीच रेकॉर्डवर ठेवलेल्या सामग्रीचा विचार न करता आणि आणखी पुरावे न जोडता याचिका सरसकट फेटाळण्याचा निर्णय घेतला. कंपनी याचिकेशी संदर्भित आणि संलग्न केलेली कागदपत्रे आणि अपीलकर्त्यांचे प्रत्युत्तर चकचकीत केले गेले किंवा पूर्णपणे दुर्लक्षित केले गेले. एनसीएलटीच्या कार्यकारी अध्यक्षांच्या चुकीमुळे एनसीएलएटीला वस्तुस्थितीही नीट समजली नाही. याचिकाकर्त्यांनी मूळ समभाग प्रमाणपत्रे सादर करणे आणि त्यावर दोन संचालकांनी केलेल्या स्वाक्षऱ्या कायद्याच्या दृष्टीने पुरेशा आहेत, असा त्यांचा युक्तिवाद २०१३ च्या कायद्याच्या कलम ४६ च्या आधारे एनसीएलएटीने पूर्णपणे दुर्लक्षित केला. शिवाय, एनसीएलएटीने प्रतिवादी क्रमांक २ ने मांडलेली कथा इतकी आंधळेपणाने स्वीकारली की अपीलकर्त्यांनीच प्रतिवादी क्रमांक २ ला १४,६६,३९,४००/- रुपये भरले होते या वस्तुस्थितीकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष केले. एनसीएलटी किंवा एनसीएलएटीने आधीच रेकॉर्डवर ठेवलेले कागदोपत्री पुरावे पाहून किंवा त्यासंदर्भात आणखी पुरावे मागवून प्रत्यक्ष मुद्द्यांवर विचार करणे पसंत केले नाही.

20 वरील विश्लेषणानुसार, हे अपील होण्यास पात्र आहेत आणि त्यानुसार मंजूर आहेत. कंपनी याचिका क्रमांक ६६७/५९ आणि २४१ /एचडीबी/२०१८ मधील निर्णय आणि २०२१ च्या कंपनी अपील (एटी) (सीएच) क्रमांक ४४ आणि २०२१ च्या आयए नंबर ५४८ मधील निकाल

रद्द करण्यात आला आहे. कंपनी याचिका क्रमांक ६६७/५९ आणि २४१ /एचडीबी/२०१८ राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण, अमरावती खंडपीठाच्या फाईलवर गुणवत्तेच्या आधारे आणि कायद्यानुसार, पुराव्यांचे योग्य मूल्यमापन करून नव्याने विचार करण्यासाठी पुनर्संचयित केली जाते. याचिका दाखल झाल्यापासून चा कालावधी लक्षात घेता राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरण, अमरावती खंडपीठ यांना विनंती करणार आहोत की, त्यांनी याला प्राधान्य द्यावे आणि लवकरात लवकर निकाली काढण्याचा प्रयत्न करावा.

प्रलंबित आय.ए.एस., असल्यास त्यांचा निपटारा केला जाईल.

पक्ष स्वत:चा खर्च उचलतील.

खटल्याचा निकाल : अपील मंजूर .

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वार हा पक्षकारास त्याच्या /तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पआदन आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.